

บทที่ 3 ที่มาของภาพสัญลักษณ์มงคล ฮก ลก ซิ่ว

1. คติความเชื่อเรื่อง ฮก ลก ซิ่ว

สิ่งหนึ่งซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของชาวจีน คือ การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมานานนับพันปี โดยการสืบทอดอย่างไม่ขาดสายไปจากวิถีชีวิต ซึ่งคนไทยกับคนจีนต่างก็มีความเชื่อเหมือนกันในเรื่องการถือโชคลาง ตลอดจนความเป็นสิริมงคลต่างๆ โดยเฉพาะชาวจีนที่รู้จักเรื่องสิริมงคลมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีความเชื่อเกี่ยวกับรูปบูชา หรือ ความเป็นสิริมงคลที่ใช้สัญลักษณ์ต่างๆเป็นตัวแทน เนื่องด้วยชาวจีนให้ความสำคัญกับเรื่องของสิริมงคลอย่างมาก ดังนั้นในการประกอบกิจกรรมต่างๆจึงต้องมีเรื่องของสิริมงคลเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ จนกล่าวได้ว่าสัญลักษณ์ที่เป็นมงคลมีอิทธิพลและบทบาทที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวจีนจนแทบแยกไม่ออก

สัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของความเป็นสิริมงคลของชาวจีนมีอยู่มากมาย นับตั้งแต่เทพเจ้า ต้นไม้ ดอกไม้ ผลไม้ สัตว์หลายชนิด รวมถึงลวดลายของสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ สิ่งสิริมงคลที่คนมุ่งหวังมากที่สุด คือ โชค ลาก และอายุยืน หรือที่ชาวจีนเรียกว่า ฮก ลก ซิ่ว¹ ซึ่งถือเป็นความหมายของสิริมงคล เป็นภริยาของความ เป็นไปแห่งอาการสามอย่างซึ่งเป็นนามธรรม²

ฮก หมายถึง โชคลาภ ความมั่งคั่ง สมบูรณ์พูนสุขด้วยทรัพย์สมบัติ มีสุขด้วยภรรยาที่ดี เพียบพร้อมด้วยบุตรหลานและบริวารที่ดี³

ลก หมายถึง บุญวาสนา หรือสมบูรณ์ด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ เกียรติยศ บารมี ความเจริญในหน้าที่การงาน⁴

¹พรพรรณ จันทโรนานนท์, ฮก ลก ซิ่ว โชคลาภ อายุยืน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม 2530), 2.

²ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, ตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น (กรุงเทพฯ : โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2507), 18.

³พรพรรณ จันทโรนานนท์, ฮก ลก ซิ่ว โชคลาภ อายุยืน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม 2530), 3.

⁴เรื่องเดียวกัน.

ชิว หมายถึง ความมีอายุยืน และความยั่งยืนมั่นคง เป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืนสุขภาพร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคภัยเบียดเบียน เมื่อรวมความหมายทั้งสามแล้ว คือ ความมั่งคั่ง ร่ำรวย มีอำนาจวาสนา และอายุยืนยาว⁵

ด้านสัญลักษณ์ของคำสิริมงคลนั้น ชาวจีนเริ่มรู้จักนำสิ่งของ ดอกไม้ ผลไม้ และสิ่งอื่น ๆ มาเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงออกถึงเรื่องสิริมงคลตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่ปรากฏแน่ชัด แต่ในหนังสือชื่อ ชุ่นจื่อ ได้กล่าวถึงกลอนบทหนึ่งที่มีการใช้สิ่งของเป็นสัญลักษณ์แทน โดยกล่าวถึงหยกสีเขียว ว่าเป็นสัญลักษณ์ของอัปมงคล ส่วนหยกขาว ซึ่งแปลว่ากำไรไข่น มีความหมายเป็นสิริมงคล⁶ นอกจากนี้ในสมัยราชวงศ์ฮั่น มีบทกลอนกล่าวถึงการบักลายนกยวนยัง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของคู่รัก หรือสามีภรรยาที่มีความรักใคร่ ไม่มีวันแยกจากกัน⁷

จากหลักฐานดังกล่าวแสดงว่าการใช้ภาพสัญลักษณ์มงคลเกิดขึ้นในจีนมานานแล้ว ด้วยเหตุนี้ชาวจีนจึงพยายามหาสิ่งของ ต้นไม้ ดอกไม้ ผลไม้ที่มีเสียงพ้องกับคำสิริมงคล หรือมีลักษณะพิเศษอันเกี่ยวข้องกับสิริมงคลก็จะจัดเข้าเป็นสัญลักษณ์แห่งสิริมงคลทั้งหมด⁸ อีกประการคือ การที่ลัทธิเต๋าและศาสนาพุทธเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนอาจเป็นอิทธิพลส่วนหนึ่งที่ทำให้สัญลักษณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้น และการนำภาพสัตว์ สิ่งของ พันธุ์พฤกษาต่างๆ มาเป็นสัญลักษณ์แทนคำสิริมงคลคงนิยมใช้ต่อมาเรื่อยจนถึงราชวงศ์หมิง ราชวงศ์ชิง⁹ จึงทำให้สัญลักษณ์แทนคำสิริมงคลมีมากมายเหลือคณานับ

2. รูปแบบภาพสัญลักษณ์ที่ใช้แทนคำสิริมงคล

สัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคลอันเนื่องมาจาก ฮก ลก ชิว คือ โชคลาภ บุญวาสนา และอายุยืน ทำเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ มากมาย โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ดังนี้

2.1 การใช้ภาพบุคคลเป็นสัญลักษณ์ของคำสิริมงคล

⁵พรพวรรณ จันทโรนานนท์, ฮก ลก ชิว โชคลาภ อายุยืน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม 2530), 3.

⁶เรื่องเดียวกัน, 5.

⁷เรื่องเดียวกัน

⁸เหอเกาจง, ตำนาน ฮก ลก ชิวและๆ ใจซึ่งเอื้อย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คเนศ์พร, 2541), 13.

⁹พรพวรรณ จันทโรนานนท์, ฮก ลก ชิว โชคลาภ อายุยืน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม 2530), 5.

ชาวจีนถือว่าเทพดาเป็นผู้บันดาลสิ่งต่างๆได้ตามปรารถนา ในภาพสิริมงคลที่พบมักจะเป็นเทพทางลัทธิเต๋าเป็นส่วนใหญ่¹⁰

เทพฮก ถือเป็นเทพแห่งโชคลาภ สวมชุดและหมวกคหบดี ลายผ้าเป็นลายเงินตรา สมัยโบราณ มือหนึ่งอุ้มเด็กซึ่งในมือถือก้อนทองคำ

เทพลก เป็นเทพแห่งยศศักดิ์ แต่งกายด้วยชุดข้าราชการ สวมหมวกยศและเข็มขัดหยก มีตำแหน่งชั้นมหาเสนาบดี มือหนึ่งถืออยู่

เทพชีว เป็นเทพแห่งความยั่งยืน เป็นชายชรามีหนวดเครายาว หัวล้าน มีใบหน้าอ้มเอิบ มือหนึ่งถือไม้เท้า อีกมือถือผลท้อ

เปี๊ยะเซียน เทพทั้งแปดของลัทธิเต๋า มีอาวุธประจำองค์ซึ่งบางครั้งทำเป็นภาพของวิเศษแปดชนิดหรือเรียกว่า มงคลแปด ได้แก่ พัด ดาบ น้ำเต้า เครื่องดนตรี กระเช้าดอกไม้ กระบอไม้ไผ่และไม้สำหรับใช้ตี ชลู่ และดอกบัว บางครั้งใช้เป็นภาพสิริมงคลเช่นเดียวกับภาพเปี๊ยะเซียนสามารถจัดญาติผี สิ่งเลวร้ายได้

พระนางซีหวางหมู่ เป็นเทพมารดรแห่งทิศตะวันตก ทรงนกหหลวง ซึ่งเป็นหงส์ชนิดหนึ่งในภาพสิริมงคลมักปรากฏพระนางสถิตบนสรวงสวรรค์มีเซียนทั้งแปดหรือปวงเทพถวายพระพร

เทพหมางู เป็นเทพสตรีและเป็นเทพแห่งความยั่งยืน ถือกระเช้าพันธุ์พืชชาติเป็นสัญลักษณ์ของสิริมงคล ด้านข้างมีเด็กแบกลูกท้อผลโต

เทพแห่งความรักใคร่ปรองดอง มี 2 องค์ ชาวจีนใช้ภาพเทพทั้งสองแขวนผนังในวันแต่งงานเพื่อให้บ่าวสาวรักใคร่ปรองดองกัน

ภาพขุนนาง แต่งกายเต็มยศ เป็นสัญลักษณ์ของการอวยพรให้ยศศักดิ์ ก้าวหน้าในอาชีพราชการ

เด็กชาย เป็นสัญลักษณ์ของการสืบสกุล ชาวจีนถือว่าการมีบุตรชายสืบสกุลเป็นโชคลาภอย่างหนึ่ง

2.2 การใช้ภาพผลไม้ ต้นไม้ ดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์ของคำสิริมงคล

ผลท้อ เป็นสัญลักษณ์ของความยั่งยืน ความมั่นคง มีความหมายอย่างยิ่งในงานวันเกิด หรือใช้เซ่นไหว้เพื่อเป็นการอวยพรให้อายุยืน ในขณะที่เดียวกันก็ขอพรให้ผู้ไหว้มีอายุยืนด้วย

¹⁰พรพรรณ จันทโรนานนท์, ฮก ลก ชิว โชคลาภ อายุยืน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปวัฒนธรรม 2530), 5.

ในสังคมจีนโบราณถือว่าต้นท้อเป็นต้นไม้ที่จัดภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้าย นอกจากนี้กิ่งท้อยังถือเป็นเครื่องรางสำหรับป้องกันตัวให้พ้นจากโรคระบาด

ทับทิม เป็นสัญลักษณ์ของการมีลูกหลานมาก นอกจากนี้ยังเป็นต้นไม้มงคล ป้องกันภูตผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายมิให้เข้ามารบกวนเจ้าของบ้าน

ลูกพลับ เป็นสัญลักษณ์ของความสมปรารถนาทุกประการ

ลิ้นจี่ เป็นสัญลักษณ์ของความฉลาดปราดเปรื่อง คล่องแคล่ว

ส้ม เป็นสัญลักษณ์ของโชคลาภ ส้มใบใหญ่ๆมีความหมายว่า มหาโชค ส่วนส้ม 2 ใบเป็นสัญลักษณ์ของมหาโชคคู่

ส้มมือ มีลักษณะเหมือนมือ จึงมีชื่อว่า “ฝูโชวกัน” แปลว่า ส้มรูปมือพระพุทธ เป็นสัญลักษณ์ของสิริมงคลเรื่องของโชควาสนา

น้ำเต้า เป็นสัญลักษณ์ของการมีทรัพย์สินเงินทองมากมายและมีลูกหลานบริวารมากมาย

ถั่วลิสง เป็นสัญลักษณ์ของความยั่งยืน

พุทราจีนและลูกเกาดัด เป็นสัญลักษณ์ของอวยพรให้มีบุตรเร็ววัน

ลำไย เป็นสัญลักษณ์ของความคล่องแคล่ว ปราดเปรื่อง

ไม้ไผ่ ชาวจีนเชื่อว่าเสียงแตกของไม้ไผ่ในกองไฟสามารถจัดภูตผีปีศาจได้

ต้นสน เป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้ที่มีอายุยืน จึงเป็นสิริมงคลในด้านอายุยืนและความยั่งยืน ความเป็นนิรันดร์ ความมีโชคลาภ

เห็ดหลินจือ เป็นสัญลักษณ์ของความสมปรารถนา ชาวจีนถือเอาเห็ดหลินจือเป็นสิ่งสิริมงคลเนื่องจากลักษณะที่คล้ายหัวขู่อี่

ดอกเหมย ถือว่าเป็นยอดของความหอมแห่งมวลดอกไม้หลากชนิด และคงความงามอยู่ได้ในฤดูหนาว ดอกเหมยจึงเป็นสัญลักษณ์ของความสุข ใช้ในการอวยพรคู่บ่าวสาว

ดอกโบตั๋น เป็นสัญลักษณ์ของความสง่างาม ความโดดเด่น และความเป็นเลิศทั้งด้านความงามและความสามารถ นอกจากนี้ยังเป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวยมั่งคั่ง

ดอกบัว ในภาษาจีนมีความหมายว่า ความปรองดองกัน การรวมกัน ตลอดจนการต่อเนื่องที่ไม่จบสิ้น ชาวจีนยังใช้ดอกบัวเป็นการอวยพรให้มีบุตรโดยเร็ว

ดอกเบญจมาศ เป็นสัญลักษณ์ของความยั่งยืน มีอายุยืน

ดอกท้อ มีความหมายเกี่ยวกับความยั่งยืนเช่นเดียวกับผลท้อ

ดอกกุ้ยฮวา หมายถึง พรั่งพร้อมไปด้วยโภคทรัพย์ ความร่ำรวย

ดอกไป๋เหอฮวา หมายถึง ให้สมปรารถนาในร้อยประการ

ดอกกุหลาบ เป็นดอกไม้ที่ออกดอกและบานในทุกฤดูกาล จึงมีความหมายเป็นมงคลใน

ด้านความสุขความสดชื่นตลอด 4 ฤดูกาล คือ ตลอดทั้งปี

ดอกพุดตาน เป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งคั่ง ร่ำรวย มียศศักดิ์

ดอกหงอนไก่ เป็นสัญลักษณ์แห่งคำว่าข้าราชการ สำหรับอวยพรให้มีตำแหน่งสูงขึ้น ภาพสิริมงคลจะเป็นตัวจิ้งหรีดเกาะบนดอกหงอนไก่ เนื่องจากจิ้งหรีดแทนความหมายของคำว่า ข้าราชการ สำหรับภาพสิริมงคลบางภาพใช้เกี่ยวกับการเลื่อนยศ จะมีภาพปูอยู่ใต้ต้นหงอนไก่ หรือไก่ตัวผู้ยืนอยู่ใต้ต้นหงอนไก่อีกได้

2.3 การใช้ภาพสัตว์เป็นสัญลักษณ์แทนคำสิริมงคล

เห็นได้ว่าแต่ละชาติมักมีสัตว์มงคลประจำชาติ สำหรับชาวจีน นอกจากมังกรกับหงส์ จะมีความโดดเด่นที่สุด ยังมีสัตว์ประเภทอื่นๆที่ชาวจีนใช้เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งที่เป็นมงคล

ช้าง มีความหมายว่า สิริมงคล ดังนั้นในคำอวยพรที่กล่าวถึงเรื่องสิริมงคลจึงใช้ช้าง เป็นสัญลักษณ์

ม้า ในภาษาจีน แปลว่า ทันทิ รวดเร็ว รีบด่วน หมายถึง ขอให้สุขภาพสมบูรณ์ในเร็ว

วัว ใช้เป็นสัญลักษณ์ของโชคลาภ หากเป็นค่างควา 2 ตัว หมายถึง โชคลู่ ค่างควา 5 ตัว หมายถึง โชค 5 ประการ ได้แก่ อายุยืน ร่ำรวย พละนาถัยสมบูรณ์ มีคุณธรรม และมีความเป็นนินทร

นกสี่เท้า หรือ นกกากเหว่า เป็นนกแห่งโชคลาภ การใช้นกชนิดนี้ 2 ตัวในรูปภาพ หมายถึง มงคลคู่

เสือดาว เป็นสัญลักษณ์ของการบอกข่าวมงคล หากมีภาพมงคลมักจะเป็นภาพเสือดาวกับนกสี่เท้า

หมูป่า ในภาษาจีน แปลว่า สนุกสนาน เป็นสัญลักษณ์ของความดีใจเป็นล้นพ้น ในภาพมงคลมักจะเป็นภาพหมูป่าแห่งมองนกสี่เท้าที่เกาะบนกิ่งไม้

แมงมุม เป็นสัตว์นำโชค ถือเป็นมงคลจากฟ้า ไยแมงมุมมีความหมายถึงฟ้า ส่วนตัวแมงมุมหมายถึง ความเป็นมงคลที่มาจากฟ้า

นกยูง เป็นสัญลักษณ์ของข้าราชการฝ่ายขุน หรือข้าราชการฝ่ายพลเรือน ทั้งนี้เพราะนกยูงมีความสงบเสงี่ยม และสง่าสุ่มรอบคอบ

นกกระเรียน เป็นพาหนะของเทพแห่งความยั่งยืน ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความยั่งยืน ในภาพสิริมงคลอาจใช้นกกระเรียนแทนคำว่า ให้มียศสูงสุดทางราชการ

หงส์ ชาวจีนถือว่าหงส์เป็นใหญ่ในหมู่สัตว์ปีกทั้งหมด สามารถหยั่งรู้ความวุ่นวายในโลกมนุษย์ได้ หงส์มักปรากฏเมื่อโลกมีความสงบ

กวาง เป็นสัญลักษณ์ของยศถาบรรดาศักดิ์

ไก่ตัวผู้ มีความหมายถึง ตำแหน่งทางราชการ หรือ ยศถาบรรดาศักดิ์

มังกร ชาวจีนเชื่อว่าเป็นสัตว์มงคลวิเศษสามารถช่วยขจัดภูติผีปีศาจและความชั่วร้ายต่างๆได้ แบ่งได้หลายชนิด คือ

-ซีหลง คือ มังกรไม่มีเขา

-ผืนหลง คือ มังกรที่ยังไม่ได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์

-ซิงหลง คือ มังกรที่ชอบเล่นพื้นน้ำ หรือมังกรพ่นน้ำ

-หัวหลง คือ มังกรพ่นไฟ

-ฉิวหลง คือ มังกรที่มีเขาและถือว่าเป็นมังกรที่มีอำนาจและเป็นใหญ่เหนือมังกร

ประเภทอื่นๆ

สิงโต ชาวจีนนำภาพสิงโตมาเป็นสัญลักษณ์ของการอวยพรให้มีตำแหน่งสูงสุด

นอกจากนี้สิงโตยังเป็นสัตว์วิเศษมีอำนาจในการขจัดภูติผีปีศาจด้วย เรายังพบว่าภาพสิงโตคู่มักถูกประดับไว้หน้าประตูบ้าน

เสือ เป็นสัญลักษณ์ของการขจัดภูติผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายต่างๆดังจะเห็นตามทางสามแพร่งชาวจีนมักใช้สัญลักษณ์รูปเสือคาบดาไว้ป้องกันสิ่งชั่วร้าย

ห่าน เป็นสัตว์สิริมงคลในด้านความสุขความสงบและความสันโดษ

ปลาทอง ในภาษาจีน แปลว่า ทองและหยก การใช้ภาพปลาทองเป็นการอวยพรว่าขอให้มีความร่ำรวยและหยกเต็มบ้าน

กิ้ง เป็นสัญลักษณ์ของสิริมงคลในด้านที่มีโชคดีในทุกๆเรื่อง เพราะกิ้งตัวอมมักกระโดดได้ไกล คนที่โชคดีในทุกเรื่อง คือ คนที่ทำอะไรในทางลัด

ปูและเป็ด ชาวจีนใช้ภาพของปูและเป็ดเป็นสัญลักษณ์ของการอวยพรให้โชคดีในการสอบจอหงวน

งู ตะขาบ แมงป่อง กบ จิ้งเหลน สัตว์มีพิษทั้ง 5 ชนิด ถือเป็นยันต์ป้องกันภูติผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายที่จะมารบกวนหรือทำอันตราย

2.4 การใช้สิ่งของเครื่องใช้เป็นสัญลักษณ์ของคำสิริมงคล

แจกัน มีเสียงพ้องกับคำว่า “จิงอัน” แปลว่า ร่มเย็นเป็นสุข ดังนั้นในภาพสิริมงคลจึง

ใช้แจกันในความหมายของความร่วมเย็นเป็นสุข

ยู่อี้ แปลว่า หยกสมปรารถนา ถือเป็นของสำคัญในสมัยโบราณ กษัตริย์มักพระราชทานให้คนที่รักใคร่ หรือโปรดปราน ยู่อี้ทำจากหยกหรือไม้ก็ได้ เชื่อว่าใครอธิษฐานสิ่งใดก็จะสมปรารถนาหรือได้โชคลาภตามคำขอ

ตลับหรือกล่อ่ง หมายถึง ความปรองดองกัน ความเข้ากันได้ ภาพสิริมงคลอาจเป็นภาพตลับเปิดฝาออก หรือมีดอกบัวเจริญงอกงามในตลับนั้น

เหรียญตราโบราณ ใช้ในความหมายของเบื้องหน้าสายตา หรือในไม่ช้า นอกจากนี้ชาวจีนยังเชื่อว่าเหรียญตราโบราณเป็นสิ่งที่นำโชคลาภมาให้ด้วย เนื่องจากในเหรียญตรามักสลักคำสิริมงคลไว้ เช่น ให้มีสิริมงคลและสมปรารถนา หรือ ให้มีเงินทองเต็มบ้าน จึงเรียกว่า เหรียญตราแห่งความเจริญรุ่งเรือง

กัญแจ หมายถึง อายุยืนและพรั่งพร้อมไปด้วยทรัพย์สมบัติ

ประทัด เป็นสัญลักษณ์ของวันตรุษจีน และมีสีแห่งสิริมงคล

หยวนเป่า เป็นเงินตราของจีน เริ่มใช้ในสมัยราชวงศ์จิ้น ใช้เป็นสิ่งอวยพรให้ได้

ตำแหน่งสูงสุดในการสอบคัดเลือกเพื่อตำแหน่งทางราชการ

เชิงและจี้ เป็นเครื่องดนตรีจีน มีความหมายถึงการเลื่อนระดับ เลื่อนตำแหน่งทาง

ราชการ

ชี่วฉิว คือ ลูกบอลที่เกิดจากการปักกลดลาย เชื่อกันว่าชนสิงโตตัวผู้และตัวเมียรวมกันเข้าเป็นชี่วฉิว

จี้ คือ จอกเหล้าโบราณ เป็นสัญลักษณ์ของการอวยพรให้ได้รับตำแหน่งราชการสูงขึ้น

หางนกยูงและปะการัง เป็นเครื่องประดับหมวกขุนนาง ดังนั้นจึงหมายถึง คำอวยพรให้มีตำแหน่งขุนนางสูงส่ง

หมวกยศและเข็มขัดหยก มีความหมายเช่นเดียวกับหางนกยูงและปะการัง

หนังสือสั่งซู เป็นหนังสือจีนโบราณ เป็นสัญลักษณ์ของการอวยพรให้สอบไล่ได้

ตำแหน่งราชการ สอบเลื่อนขั้น¹¹

3. ภาพสัญลักษณ์มงคล สก ลก ชิว ที่ปรากฏในงานศิลปกรรม

3.1 หลักฐานที่ค้นพบบนเครื่องถ้วยจีน

¹¹เหอเกาจง, ตำนาน สก ลก ชิวและใจซึ่งเอี้ย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณิศพร, 2541), 57.

เครื่องถ้วยจีนเข้ามาในดินแดนไทยช้านาน เครื่องถ้วยเหล่านี้เขียนลวดลายเป็นลายพันธุ์พฤกษาต่างๆ ต่อมาสังเกตได้ว่าเครื่องถ้วยของจีนนับแต่สมัยราชวงศ์หยวนลงมา นิยมตกแต่งเครื่องถ้วยด้วยลวดลายเขียนสีน้ำเงินได้เคลือบ หรือที่เรียกว่า เครื่องลายคราม ช่างที่ผลิตเครื่องถ้วยเหล่านี้ได้คัดเลือกลวดลายต่างๆ มาบรรจุลงในถ้วยชามที่มีใช้เขียนขึ้นเพื่อความสวยงามเพียงสรรหาลวดลายที่เป็นมงคลและมีความหมายที่ดีเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้ใช้ เหล่านี้ปรากฏชัดในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งสัมพันธ์กับการค้าระหว่างอยุธยากับจีน เครื่องถ้วยที่พบมีลวดลายในความหมายที่เป็นมงคล ฮก ลก ซิ่ว ไม่ว่าจะเขียนลายสัตว์ ลายพันธุ์ไม้ ลายผลไม้ เช่น เศษถ้วยชามลายคราม สมัยราชวงศ์ซ่งตอนปลาย (ภาพที่ 1) ซึ่งมได้รอบเกาะอยุธยา¹² เขียนเป็นลายดอกท้อ หมายถึง ความยั่งยืน และลายค้วคาว 5 ตัว ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของโชค 5 ประการ ได้แก่ อายุยืน ร่ำรวย พละนาถัยสมบุรณ มีคุณธรรมและมีความเป็นนินันดร

ความนิยมต่อเนื่องมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 2 มีการสั่งเครื่องถ้วยชามที่ทำจากเมืองจีน โดยมีลายผูกขึ้นใหม่หลายอย่าง เช่น ลายดอกกุหลาบ¹³ อย่างไรก็ตามภาพดอกกุหลาบก็ถือเป็นสัญลักษณ์สิริมงคลในคติ ฮก ลก ซิ่ว เช่นกัน

ถึงรัชกาลที่ 3 แบบอย่างลวดลายยังนิยมไปข้างจีนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีลายหลวงผูกขึ้นในสมัยนี้ คือ ลายดอกไม้เงิน มีรูปนกเล็กและกระรอกประกอบกับลาย¹⁴ ในสมัยรัชกาลที่ 4 กลับไม่นิยมเครื่องถ้วยเท่าใดนัก หรือสั่งทำเฉพาะลายน้ำทองกับลายครามให้แบบลายไทยไปทำแต่เฉพาะลายน้ำทอง¹⁵ อย่างไรก็ตามในสมัยรัชกาลที่ 5 ถือได้ว่าเป็นยุคทองของการสะสมเครื่องถ้วยจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องถ้วยลายคราม ซึ่งมีทั้งลวดลายพันธุ์ไม้สัญลักษณ์สิริมงคลและลายเทพ ฮก ลก ซิ่ว แม้ว่าความนิยมในเครื่องถ้วยยุโรปจะมีมากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่เครื่องถ้วยจีนก็ยังได้รับความนิยมอยู่เพราะมีการจัดประกวดการตั้งโต๊ะด้วยเครื่องถ้วยลายครามจีนอยู่หลายครั้ง หลักฐานอีกประการ คือ พระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ฮก ลก ซิ่ว แสดงว่าในสมัยนั้นน่าจะทรงสนพระทัยในคติ ฮก ลก ซิ่ว แสดงว่าในสมัยนั้นน่าจะทรงสนพระทัยในคติ ฮก ลก ซิ่ว ที่ปรากฏเป็นลวดลาย

¹²เผ่าทอง ทองเจือ, “การค้าระหว่างอยุธยากับจีน ศึกษาจากเครื่องถ้วยจีนที่มได้รอบเกาะอยุธยา,” ศิลปวัฒนธรรม 8, 7 (พฤษภาคม 2530), 91.

¹³สมเด็จพระยามะยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานเรื่องเครื่องโต๊ะและถ้วยปั้น (กรุงเทพฯ : โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2507), 46.

¹⁴เรื่องเดียวกัน, 49.

¹⁵เรื่องเดียวกัน, 55.

ดังกล่าว¹⁶

3.2 หลักฐานที่ปรากฏในงานศิลปกรรมอื่นๆ

ความนิยมเรื่องเครื่องบูชาอย่างจีน มีมูลเหตุจากการสร้างสวนขวาในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งมีการตกแต่งพระที่นั่ง ตำหนักตามแบบจีน เครื่องแต่งเรือนของชาวจีน มีธรรมเนียมตั้งในห้องรับแขก ทำเป็นห้องมีหลายชั้น สิ่งของที่ใช้ตั้งแต่งเรือนนั้นมีพวกถ้วยชาม หยกประดับรูปอยู่ แจกันทำด้วย หยก แจกันปักดอกไม้ หางนกยูง หรือใส่หนังสืออย่างที่เป็นม้วนๆ บางทีใส่พัดอย่างที่ได้พบได้ กระถางเผาไม้เนื้อหอม กล่องรูปกลม หกเหลี่ยม และแปดเหลี่ยม¹⁷ ซึ่งสิ่งของเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ที่เป็นสิริมงคลตามความเชื่อของชาวจีน

พระราชานิยมในการสร้างและการตกแต่งอาคารอย่างจีนเป็นมูลเหตุให้เกิดการเล่นโต๊ะเครื่องบูชาอย่างจีนขึ้น โดยนำเครื่องแต่งเรือนของจีนที่เห็นว่าสวยงามมาจัดขึ้นโต๊ะบูชาด้วย แม้ว่าความนิยมที่เกิดขึ้นอาจเนื่องมาจากเห็นว่าเป็นของสวยงามและแปลก โดยอาจไม่คำนึงในเรื่องของการเป็นสัญลักษณ์มงคลก็ตาม

อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นของมีค่าที่ชาวจีนใช้ตกแต่งบนหิ้ง คือ ลับแล ทำจากหินอ่อนข้างดีแกะสลักเป็นรูปภาพต่างๆ ลับแลมีทั้งที่เป็นลักษณะรูปทรงกลมและทรงสี่เหลี่ยม เมื่อมีความนิยมเรื่องเครื่องบูชาอย่างจีน จึงมีการนำลับแลมาประดับไว้บนโต๊ะด้วยเช่นกัน ลวดลายที่เขียนมีหลายรูปแบบ เช่น พันธุ์ไม้ สัตว์ สิ่งของที่เป็นมงคล เช่น ในสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏลับแลเขียนภาพอาวุธแปดชนิดของเขียนทั้งแปด¹⁸ (ภาพที่ 2) ซึ่งเป็นสัญลักษณ์มงคลในคติ ฮก ลก ซิว เชื่อว่าสามารถขจัดภูติผี สิ่งเลวร้ายได้

¹⁶พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ, “พระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง ฮก ลก ซิว,” *ศิลปากร* 46, 5 (กันยายน – ตุลาคม 2546) : 27-31.

¹⁷อุษาวดี รัศมีวงศ์, *ภาพจิตรกรรมเครื่องบูชาอย่างจีนในศิลปะรัตนโกสินทร์* (ม.ป.ท.,ม.ป.ป.), 17.

¹⁸ดูตัวอย่างใน ปวีรรต ธรรมมาปริชากร, *เครื่องถ้วยวัดโพธิ์* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2545), 12.